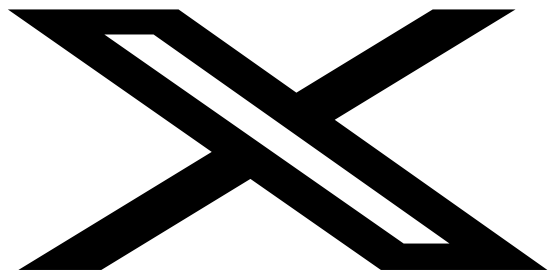

GHB har länge skördat liv i det tysta

En kapsyl för mycket och du är död. Abstinens med psykosor och självmord. Uselt samarbete mellan sjukvård och socialtjänst. Obefintlig forskning. Ingen nationell handlingsplan. Tills nu?

Text: Henric Nilsson och Maria Wallin

Bild: Bo Harringer

Jag minns att hon var blond. Runt tjugo kanske. En rätt cool tjej från Hisingen, avslappnad på något sätt. Själv var jag socialsekreterare på den tiden. Hon hade blivit Lobbad och var kallad till ett samtal. Det var inget konstigt med det. Det märkliga var att hon somnade flera gånger under besöket.

Några dagar senare var jag uppe i en lägenhet vid Wieselgrensplatsen i Göteborg. Där bodde Jakob med sin tjej. Också de i tjugoårsåldern.

– Javisst. Det är klart att vi använder droger. När vi festar. Men det är lugnt, sa Jakob, väl medveten om att han hade fyllt 20 och inte längre omfattades av LVU.

Det nyss utkvitterade arvet försvann till inköp av LSD, hasch och öl. Men huvuddrogen. var "Gobbe", som han kallade det.

GHB hade kommit till stan (Gamma-hydroxi-smörsyra). Året var 1998.

Tio år senare ser jag dokumentärfilmen *Jag vill inte leva detta livet* av Bo Harringer och Renzo Arneröd. En skakande skildring om några ungdomar som sitter fast i ett GHB-missbruk.

Själv mord, självmordsförsök, våld, psykos, depression, akut inläggning på sjukhus, medvetslös – egentligen redan död, men

återuppväckt. Och sen utsläppt – till ingenting.

– Samarbete mellan sjukvården och socialtjänsten fungerar inte. Mattias Gullberg är krass i sin kommentar. Han är socionom och projektledare för GHB-projektet i Göteborg, en av få socialarbetare som jobbat speciellt med GHB.

– Det är den värsta drog vi har. Den leder till ett vansinnigt starkt beroende. Vi har ingen behandling som hjälper och till skillnad från andra droger är den livsfarlig i varje ögonblick. Ena dagen ger en kork GHB ett fantastiskt rus. Nästa gång blir du medvetslös.

Det tar ungefär tre månader att fastna i GHB-missbruk och nästan ingen klarar av att sluta på egen hand. I ett aktivt missbruk behöver du ständig tillgång till GHB. Det finns de som måste ta en kork var 40:e minut dygnet runt, för att inte bli abstinenta. Ruset beskrivs som ett "perfekt" alkoholrus där brukaren inte drabbas av bakfylla.

– Du känner dig stor, stark och kåt med världens bästa självförtroende, säger Mattias Gullberg. Men drogen gör dig också mycket aggressiv och den som missbrukar kan slå ner vem som helst, när som helst.

Den ökade sexdriften gör att unga tappar omdömet. Sexuella övergrepp är inte ovanligt, enligt Mattias Gullberg. Under rus är det också många som älskar att köra bil, en stor trafikfara eftersom missbrukaren kan somna när som helst.

Mattias Gullberg beskriver också en livsfarlig abstinens som kräver sjukhusvård. Avgiftningen tar upp till fem veckor. Missbrukaren drabbas ofta av djup depression och dödsångest. Besvär som kan sitta i under flera år.

– GHB är en av få droger där avgiftningen kan leda till döden. Därför måste avgiftningen ske på sjukhus. Missbrukaren kan behöva sövas ner under några dagar, säger Mattias Gullberg.

– Det finns egentligen bara tre sätt för en missbrukare att sluta. Antingen hamnar man på häktet, får en psykos eller hamnar på sjukhus, där man dör – eller återupplivas.

Så var det för Henke. Han dog på Sahlgrenska

universitetssjukhuset, återupplivades och släpptes ut. Han är en av killarna i *Jag vill inte leva detta livet*, han och hans tjej Hanna. Hon har gått arbetslös och missbrukat, knäckt näsbenet på en kompis i ett aggressionsutbrott, och vaknat upp på sjukhus efter en överdos.

De är unga, på ytan coola på ett sätt jag känner igen från där gänget jag själv mötte för tio år sen. De rör sig i samma område på Hisingen, rastar sin Pitbull, dricker sina korkar av den blå GHB:n. Men ångesten finns där. Och övergivenheten gnager i Henke, efter kompisen Jonny, som i abstinens hoppade från Angeredsbron. Så går en gänguppgörelse överstyr och Henke hamnar på kåken. Han är 18 år.

Sju månader senare är han ett psykiskt vrak. Han har gått upp 30 kilo. När Hanna ser honom igen för första gången i fängelsets besöksrum, är han helt söndermedicinerad för att hålla psykos, självmordsförsök och vansinnesutbrott i schack.

– Det var Henke, men ändå inte Henke, säger Hanna efteråt.

Filmen följer ungdomarna i flera år. Den hjälp de får är mer och mer mediciner. Henke drabbas av återkommande depressioner och ångest, han skär sig blodig, och gör till slut ett nytt allvarligt självmordsförsök. Då blir han tvångsomhändertagen och placerad på ett behandlingshem. Han har inte fyllt 20 år.

– **Det här är besvärliga patienter** som i det akuta missbruksskedet inte vill ha någon kontakt. De vaknar och sticker sin väg, säger Kai Knudsen, överläkare på anesthesiavdelningen på Sahlgrenska universitetssjukhuset i Göteborg. Men han håller med om att samarbetet mellan sjukvård och socialtjänst inte fungerar. Det finns ingen naturliga kontaktyta där de möts.

GHB etablerade sig på allvar i Göteborgstrakten på 90-talet men i samband med kriminaliseringen 2000 verkade drogen vara på väg bort. 2002 tog Sahlgrenska emot 20 fall av överdos. Men 2007 hade antalet fall ökat till 127.

I Västra Götaland tvångsomhändertogs 32 personer för GHB-missbruk 2007 enligt Lagen om vård av missbrukare, LVM. Mellan

2000-07 avled 23 personer i Västra Götaland av GHB, varav två flickor, medelåldern var 26 år. Totalt har ett 40-tal avlidit av GHB i Västra Götaland.

– Det är rena förgiftningsfall, säger Ulf Jonsson, läkare på rättsmedicin i Göteborg. Det finns säkert ett mörkertal där missbrukare kör ihjäl sig, eller där polisen inte misstänker ett narkotikarelaterat dödsfall.

Kristina Fahlén, läkare på Avgiftningsavdelningen, Östra Sjukhuset, Göteborg anser att samverkan mellan myndigheterna fungerar bättre när det gäller ungdomar mellan 16 och 21 år:

– De är inlagda minst en månad och går sedan direkt till ett behandlingshem utan att åka hem emellan. Därefter tar öppenvården vid. Det tar minst ett år att bli fri från missbruket.

Varför GHB fick fäste i Västsverige är de ingen som vet. En 30-årig man dog nyligen i Blekinge, troligen på grund av GHB-förgiftning, vissa platser i Norrland har haft problem. Men förutom i Göteborg finns drogen framför allt i Ale, Lilla Edet och Trollhättan, i Uddevalla, Skövde, Falköping och Jönköping. Mattias Gullberg spekulerar i att det kan ha att göra med de många kemiska fabriker kring Göta Älv:

– Det var lätt att komma över. Det stod i tunnor utanför fabriker.

Och varför det blev en "svenedrog" vet man inte heller. Bara att det var relativt socialt etablerade "vita" kepsklädda arbetarkillar med ett stort bilintresse som började använda GHB.

– Det liknar alkohol på så sätt att man dricker den, man tar en kork istället för en bärs, säger Mattias Gullberg, men han vet inte. Ingen vet.

För, såhär är det också: Det finns ingen forskning och ingen nationell handlingsplan när det gäller GHB. Man vet för lite både beträffande målgrupp, behandlingsmetoder och ekonomiska intressen kring drogen. En orsak till detta kan vara just att den är så oglamorös och har lokal spridning.

– En förklaring kan också vara att det inte finns någon

business att göra på GHB, säger filmaren Bo Harringer som följt Henke och hans kamrater under tio års tid.

– Det är en fattigmansdrog. Det finns inga pengar att tjäna på GHB och därför inget intresse från den organiserade brottsligheten. Det handlar om arbetarungdomar som fixar sin egen drog, kokar om GBL till GHB. Och far illa, utan att någon bryr sig.

I England används GHB mera som partydrog, berättar han. Av medelklassungdomar med ett helt annat skyddsnät. Där har man inte alls lika många dödsfall som här.

– Inte ens polisen vet tillräckligt, fortsätter Bo Harringer. När vi visade filmen för en polischef ville han försöka föra in den på polishögskolorna. Just för att kunskapen är så dålig.

Lennart Rådenmark, länssamordnare för alkohol och drogförebyggande vid länsstyrelsen i Västra Götaland håller med:

– Det är viktigt att problemet får både nationell uppmärksamhet och att det blir mer forskning på området.

På lokal nivå börjar det dock hända något, menar han. Länsstyrelsen i Västra Götaland har haft konferenser för sjukvård, socialtjänst och polis.

– Både uppmärksamheten och kunskapen har blivit större och man tar det på allvar i de allra flesta fall. Men man behöver hålla liv i den här kunskapen eftersom socialsekreterare byts ut.

Ett ljus i tunneln är också Narkotikautredningens förslag i december. Där föreslås att även GBL skall narkotikaklassas, ett medel som används inom den kemiska industrin och vid klottersanering. GBL används i missbrukskretsar eftersom det omvandlas till GHB när det kommer in i kroppen, men det kan också kokas om till GHB.

Det har varit möjligt att registrera en firma och importera GBL från Tyskland, vilket nio killar från Göteborg gjorde. De fick 139 liter GBL hemskickat med kurirpost – motsvarande 27

000 doser GHB. I december föll domen. Fyra av killarna, 19 till 21 år, dömdes till fängelse på mellan 3,5 år och tre månader. Övriga fem killar dömdes till skyddstillsyn, samhällstjänst, villkorlig dom och ungdomsvård.

Samverkans- och forskningsfrågor då? Ja, Ulrik Lindgren (kd), politisk sakkunnig på Socialdepartementet hänvisar till utredningen Översyn av missbruks- och beroendevården som skall vara klar till 2010.

– Utredningen skall se över ansvarsfrågorna mellan kommun och landsting, säger Ulrik Lindgren (kd).

Att det finns stort behov av forskning kring GHB och missbruk, håller Ulrik Lindgren med om, och hänvisar till den forskningsproposition regeringen lagt fram, där femton miljoner riktas till forskning om missbruk och beroendevård.

– Med det är många som skall trängas inom de femton miljonerna, säger han.

Hans kollega på socialdepartementet Henrik Kjellgren (kd), politiskt sakkunnig, hävdar att man har en samlad bild av situationen. Några speciella resurser för hur man jobbar preventivt med just GHB-frågan behövs inte.

– Man jobbar med GHB och GBL på samma sätt som man jobbar med annan narkotika. Det handlar ju om hur man lokalt angriper frågan.

I Göteborg sitter en betydligt oroligare politiker och skissar på lokala lösningar.

– Det är ett stort problem för oss, säger Dario Espiga, (s), kommunalråd med ansvar för sociala frågor.

Han är väl medveten om det dåliga samarbetet mellan sjukvård och socialtjänst och har tagit initiativ för att se över hur det skall förbättras. Dario Espiga anser att läkarna skriver för få anmälningar enligt LVM.

– Har någon överdoserat fem-sex gånger så måste vi titta på om inte samhället skall erbjuda tvångsvård.

Dokumentären Jag vill inte leva detta livet av Bo Harringer och Renzo Aneröd har också spelat roll. Den blev klar i

höstas, just i tid för filmfestivalen i Norrköping. Där- emot tackade filmfestivalen i Göteborg nej, trots årets dokumentärfilmstema, man vill presentera premiärer. Sveriges största dokumentärfilmsfestival TEMPO i Stockholm nu i mars valde också bort den. Folkets Bio nobbar den likaså med motiveringen att man har ont om pengar och att "feel-good-filmer" drar mer publik.

Emellertid visas den en vecka på biografen Roy i Göteborg med start 18 mars. SVT visades den 6 april. Och Folkets Hus och Gårdar i samarbete med ABF tar eventuellt upp den för visning. Filmen har också visats vid seminarier för såväl politiker och tjänstemän som sjukvårdspersonal och poliser i Göteborg och Västra Götaland. I januari ägde en visning rum på Socialstyrelsen i Stockholm inför starkt berörda tjänstemän ("Detta hade vi ingen aning om", "Vad tycker ni att vi ska göra?").

Media har också uppmärksammat både filmen och själva GHB/GBL-frågan i vinter. Så visst kan kultur göra skillnad.

Dessutom ska alla kommunala bolag och institutioner i Göteborg särskilt uppmärksamma narkotikamissbruk och dess konsekvenser under hela 2009. Med start i februari då en världskongress mot droger hålls i Göteborg – till minne av den första internationella konferensen mot opium i Shang-Hai 1909. Kongressen är en förberedelse inför FN:s generalförsamlings speciella session om narkotika (UNGASS) i Österrike till hösten.

Storslagen inramning för ett samlat grepp således.

k2reportage@gmail.com

Läs vidare:

www.filmateljen.se

www.sou.gov.se/narkotikautr/

www.ecad.net

Henke ur Jag vill inte leva detta livet är f n omhändertagen i ett nytt försök att bli drogfri. Sebba fortsätter med droger men har korta jobb mellan varven. Hanna har slutat med droger

och försöker få rätsida på livet.